

1. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ BİLGİ ŞÖLENİ

TÜRKİYE
KOSOVA
MAKEDONYA
ÖZBEKİSTAN

TÜRKİYE AZERBAYCAN UYGURISTAN TÜRK BOYU HİNDİSTAN TATARİSTAN BAŞKIRDİSTAN
TÜRKMENİSTAN KOSOVA PAKİSTAN SURİYE
İRAN KIRIM BOSNA-HERSEK KIRGIZİSTAN AFGANİSTAN
MISIR CEZAYİR GÜRCİSTAN MAKEDONYA KARADAĞ
TATARİSTAN KAZAKİSTAN LİBYA ERMENİSTAN
HIRVATİSTAN BULGARİSTAN ÖZBEKİSTAN
SIRBİSTAN ARNAVUTLUK YUNANİSTAN

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

T.C. BAŞBAKANLIK ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ BAŞKANLIĞI

1. ULUSLARARASI TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ BİLGİ ŞÖLENİ

5-7 Kasım 2015

BİLDİRİ METİNLERİ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Yayınları

I. ULUSLARARASI

TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ BİLGİ ŞÖLENİ

"Türkiye - Kosova - Makedonya – Özbekistan"

5 - 7 Kasım 2015

Nevşehir

BİLDİRİ METİNLERİ

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

www.nevsehir.edu.tr

tdkb.nevsehir.edu.tr

2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad. 50300 Nevşehir

Tel: +90 (384) 228 10 00 & **Bel-geç:** +90 (384) 215 30 58

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Yayınları: 20

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesine aittir. Bütün Hakları saklıdır. Kitabın tümü ya da bir bölümü/bölümleri Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinin yazılı izni olmadan elektronik, optik, mekanik ya da diğer yollarla basılamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright 2015 by Nevşehir Hacı Bektaş Veli University. All rights reserved. No part of this book may be printed, reproduced or distributed by any electronical, optical,mechanical or order means without the written permission of Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

Editör
Prof. Dr. Filiz KILIÇ, Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL
Arş. Gör. Murat GÜR

Kapak Düzeni
Taylan VIRACA

Tasarım-Dizgi
Arş. Gör. Murat GÜR

ISBN: 978-605-4163-29-8
I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Başkentleri Bilgi Şöleni
(Türkiye- Kosova-Makedonya-Özbekistan) Bildiri Metinleri

1.Baskı
Aralık, 2016

Basımevi
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Basımevi
Nevşehir

İletişim
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Filiz Kılıç Yerleşkesi
2000 Evler Mah. Zübeyde Hanım Cad. 50300 / Nevşehir
Tel: 0384 228 10 00
http://tdkb.nevsehir.edu.tr

Onur Kurulu

Prof. Dr. Filiz KILIÇ (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü)

Prof. Dr. Derya ÖRS (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanı)

Prof. Dr. Turan KARATAŞ (Atatürk Kültür Merkezi Başkanı)

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Doç. Dr. Hüseyin GÖNEL

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR
Prof. Dr. Abdülhamit TÜFEKÇİOĞLU
Prof. Dr. Adnan TEPECİK
Prof. Dr. Ahmet ATAN
Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN
Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL
Prof. Dr. Alena ĆATOVİĆ
Prof. Dr. Ali AKTAN
Prof. Dr. Alimcan İNAYET
Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN
Prof. Dr. Behija ZLATAR
Prof. Dr. Bekir DENİZ
Prof. Dr. Bozkurt ERSOY
Prof. Dr. Ćazim HADŽİMEJLİĆ
Prof. Dr. Çetin PEKACAR
Prof. Dr. Demet ULUSOY BİNAN
Prof. Dr. Durmuş ARIK
Prof. Dr. Erdoğan BOZ
Prof. Dr. Eva CSAKI
Prof. Dr. Eva Csato JOHANSON
Prof. Dr. Fehim NAMETAK
Prof. Dr. Filiz KILIÇ
Prof. Dr. Galip YÜKSEL
Prof. Dr. Harun GÜNGÖR
Prof. Dr. Hasan KURT
Prof. Dr. Hasan ONAT
Prof. Dr. Hayrünnisa ALAN
Prof. Dr. İlhami DURMUŞ
Prof. Dr. İlknur KOLAY
Prof. Dr. İlyas GÖKHAN
Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY
Prof. Dr. İrfan MORİNA
Prof. Dr. İsmail BEKCİ
Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Prof. Dr. Leyla KARAHAN
Prof. Dr. M. Dursun ERDEM
Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
Prof. Dr. Mehmet AÇA
Prof. Dr. Metin EKİCİ
Prof. Dr. Mustafa ARSLAN
Prof. Dr. Mustafa DEMİR
Prof. Dr. Mustafa Servet AKPOLAT
Prof. Dr. Naim KARİMOV
Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR
Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN
Prof. Dr. Nimetullah HAFIZ
Prof. Dr. Numan Yusuf ARUĆ
Prof. Dr. Nurgün OKTİK
Prof. Dr. Orhan Kemal TAVUKÇU
Prof. Dr. Osman ERAVŞAR
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU
Prof. Dr. Pakize AYTAÇ
Prof. Dr. Refik TURAN
Prof. Dr. Remzi DURAN
Prof. Dr. Remzi KILIÇ
Prof. Dr. Sabina BAKSİĆ
Prof. Dr. Saadeddin GÖMEÇ
Doç. Dr. Adem ÖGER
Doç. Dr. Ali Osman KURT
Doç. Dr. Ali YAMAN
Doç. Dr. Davut KILIÇ
Doç. Dr. Dilaram HAMRAYEVA
Doç. Dr. Fatma Ahsen TURAN
Doç. Dr. Hüseyin GÖNEL
Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ
Doç. Dr. Oktay YİVLİ
Doç. Dr. Sadettin BAŞTÜRK
Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Sekreterya

Arş. Gör. Murat GÜR

Uzm. Altan ERİK (AKMB) Arş. Gör. Serkan KÖSE Arş. Gör. Ahmet UĞUR

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Abdulhalik BAKIR

İPEK YOLU ŞEHİRLERİNİN ORTAÇAĞDAKİ ENDÜSTRİYEL KAPASİTELERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (BUHÂRÂ SEMERKANT ÖRNEĞİ)..... 13

Prof. Dr. Abdullah ŞENGÜL

KİMLİK İNŞASINDA ŞEHİR KÜLTÜRÜ: ERZURUM ÖRNEĞİ 28

Yrd. Doç. Dr. Ahmet ALTUNGÖK

İLKÇAĞ VE ERKEN ORTAÇAĞLARDA TÜRK-İRAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN CEYHUN HAVZASI VE BU HAVZA ÜZERİNDEKİ ŞEHİRLERİN ÖNEMİ..... 40

Araş. Gör. Ahmet UĞUR

PRİŞTİNELİ DİVAN ŞAİRLERİ VE MATRAKÇI NASÛH 48

Yrd. Doç. Dr. Ali APALI, Prof. Dr. İsmail BEKCİ

ANKARA VİLAYETİNİN 1331 VE 1332 (R) YILLARINDA YABANABAD (KIZILCAHAMAM) VE AVANOS KAZALARININ BELEDİYE BÜTÇELERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ 58

Yrd. Doç. Dr. Ali KORKMAZ

BİR İLETİŞİM BİÇİMİ OLARAK ESER BIRAKMA: MAHPERİ HUNAD HATUN81

Prof. Dr. Baltabayeva Alyona YULDAŞKIZI,

Prof.Dr. Maldibek Akmaral JUMAGULKIZI

ULU İPEK YOLU VE İLK TÜRK HALKLARINDA KÜLTÜREL GELİŞİM GELENEKLERI 89

Prof. Dr. Davut KILIÇ

EVLİYA ÇELEBİNİN KALEMİNDEN MAKEDONYA VE ÇEVRESİNDE DİNİ VE SOSYAL HAYAT 99

Prof.Dr. Dilmurod KURANOV

MA'NAVIYAT BESHIGI ANDIJONDA MADANIY HAYOT VA ADABIY MUHIT 109

Yrd. Doç. Dr. Erkan HİRİK

SEYAHATNÂME PENCERESİNDEN KOSOVA VE CİVARI 116

Doç. Dr. Feyzan Göher VURAL, Doç. Dr. Timur VURAL

ANADOLU'DA MÜZİKLE TEDAVİNİN ÜÇ ÖNEMLİ MERKEZİ: AMASYA EDİRNE VE KAYSERİ 139

Prof. Dr. Filiz KILIÇ

DEVLET OTORİTESİNİN KÜLTÜREL GELİŞİME ETKİSİ: MUŞKARA'DAN NEVŞEHİR'E 157

Doç. Dr. Gülnoza JORAYEVA

TAŞKENT MEDRESELERİ MANEVİYATIN BAKİ OCAKLARI 173

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN

TİMURLULAR DEVRİNDE SEMERKANT ŞEHRİNDE TİCARİ FAALİYETLERE GENEL BİR BAKIŞ 179

Araş. Gör. Kadri H. YILMAZ

HİVE HANLIĞI ve ÖNEMLİ BİR TEMSİLCİSİ: ÂGEHÎ MUHAMMED RIZA 190

Prof. Dr. Kazakbay YOLDAŞ

USTRUŞAN'DA BİLİM VE KÜLTÜR 199

Doç. Dr. Lütfiyye ASGERZADE

HÜSEYİN CAVİD`DE İSTANBUL: HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE YARATICILIĞI 208

Doç. Madina ARIPOVA

O'ZBEK MILLIY ME'MORCHILIK BEZAKLARINING KITOB GRAFIKASIDAGI KO'RINISHLARI..... 226

Doç. Dr. Marufjon YULDASHEV, Araş. Gör. Zehra YULDASHEVA

HOKAND: ÖZBEK EDEBİYATI VE MEDENİYETİNİN ALTIN BEŞİĞİ 231

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU

İBN BATTUTA SEYAHATNAMESİNE GÖRE ANADOLU ŞEHİRLERİ 241

Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

BABÜRNÂME'DE ÖZBEKİSTAN ŞEHİRLERİ..... 248

Mehmet HAYIRLIOĞLU

SELÇUKLU BAŞKENTİ KONYA'NIN İLİM VE KÜLTÜR BAŞKENTİ OLMA SERÜVENİ..... 263

Öğr. Gör. Memduh YAĞMUR

OSMANLIDA İLK SİNEMACILAR: MAKEDONYALI MANAKİ KARDEŞLER 275

Uzman Mukaddes ARSLAN

TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTLERİ AÇISINDAN ANKARA VE İSTANBUL'UN MANEVİ-İNANÇ ÖNDERLERİ (HACI BAYRAM-I VELİ VE AZİZ MAHMUD HÜDAİ HZ. ÖRNEĞİ) 288

Arş. Gör. Murat GÜR

YAVUZ BÜLENT BAKİLER'DE KİMLİK VE MEKÂN: ÜSKÜP'TEN KOSOVA'YA 306

Yrd. Doç. Dr. Murat ORHUN

KÜLTÜR ŞEHRİ ANDİCAN 313

Doç. Dr. Naile SÜLEYMANOVA

SEMERKAND`Lİ ALİMLERİN ESERLERİNİN BAKÜ YAZMA NÜSHALARI... 327

Yrd. Doç. Dr. Nil Didem ŞİMŞEK

YAHYA KEMAL VASITASIYLA ÜSKÜP'Ü ANLAMAK..... 334

Okt. Dr. Nursal KUMAŞ

BİR OSMANLI KÜLTÜR BAŞKENTİ OLAN BURSA'NIN VİLÂYET SALNÂMELERİNE GÖRE DEMOGRAFİK YAPISI (1870-1907) 344

Yrd. Doç. Dr. Osman AYDINLI

ÖZBEKİSTAN COĞRAFYASININ ÖNEMLİ ŞEHRİ SEMERKANT'IN YÜKSELİŞİNDE İKTİSADİ FAKTÖRLERİN ETKİSİ VE ŞEHRİN İPEK YOLU ÜZERİNDE ARZETTİĞİ ÖNEM..... 378

Araş. Gör. Şerife ÖRDEK

KÜLTÜR TARİHİMİZ AÇISINDAN KALKANDELEN VE KALKANDELEN DOĞUMLU DİVAN ŞAİRLERİ 401

Yrd. Doç. Dr. Tekin TUNCER, Yrd. Doç. Dr. Ömer KUL

BİR OSMANLI ŞEHRİ KÖPRÜLÜ 419

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN

STRABON'DAN SABUNCUOĞLU'NA AMASYA: KÜLTÜR MİMARLARI 430

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

GERMİYANOĞULLARINDAN OSMANLI DEVLETİNE ANADOLU SAHASI TÜRK EDEBİYATINDA KÜTAHYA'NIN YERİ..... 441

Prof. Dr. Tursunali KUZİYEV

A VIEW ON THE HISTORY OF MINARETS ON THE TERRITORY OF UZBEKISTAN 450

Yrd. Doç. Dr. Ünal ZAL

SEMERKANT'TAN MEKTUP VAR!.. 462

Yrd. Doç. Dr. Veli Savaş YELOK

"TOSHKENTNOMA" VE "PALATKADA YOZİLGAN DOSTON" ADLI METİNLERDE TAŞKENT..... 479

Yrd. Doç. Dr. Yasemin APALI

OSMANLI'DA MAHALLE MEKTEPLERİNİN DİNİ YAŞANTI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ 495

Yrd. Doç. Dr. Yunus KAPLAN

PRİZRENLİ SA'YÎ VE ŞİİRLERİ..... 508

İBN BATTUTA SEYAHATNAMESİNE GÖRE ANADOLU ŞEHİRLERİ

Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
mehmetaliyolcu@nevsehir.edu.tr

ÖZET

İbn Batuta adıyla bilinen ünlü Arap gezginin yazmış olduğu seyahatnamesinde 14. Yüzyıl Anadolu'suna dair önemli bilgiler yer almaktadır. Bu bilgiler, İbn Batuta'nın 1333'te bir Ceneviz gemisiyle Lazkiye'den Alanya'ya gelmesinin ardından Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde yaptığı gözlemlere dayanmaktadır. İbn Batuta, Anadolu şehirlerinin sadece fiziki görünümlerine dair bilgiler vermemiş, aynı zamanda dinsel hayat, gelenekler, yaşam biçimleri, beşeri özellikler vb. birçok hususa değinmiştir. Bu bakımdan İbn Batuta'nın seyahatnamesi, 13. yüzyıl Anadolu'sunun kültürel tarihiyle ilgili bir belge niteliği taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Anadolu, İbn Batuta, seyahatname, kültür tarihi, folklor.

Giriş

14. yüzyıl İslam ve Türk Dünyası hakkında bilgiler veren önemli kaynaklardan biri, Şemseddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. İbrahim et-Tanci el-Levati'nin kısaca "Rıhle" adıyla meşhur olan *Tuhfetu'n-Nuzzâr fi Garâibi'l-Emsâr ve Acaibi'l-Esfâr* (Şehirlerin İlginçlikleri ve Yolculuğun Tuhaflıkları Hakkında Araştırmacılara Hediye) adındaki seyahatnamesidir. İbn Batuta lakabıyla şöhret yapmış olan gezgin, Berberi kabilelerinden Levatalara mensup olup, 1304'te Tanca'da doğmuştur. 22 yaşına kadar Tunca'da yaşayan İbn Batuta, 1325 yılında ilk defa hac maksadıyla yurdundan ayrılmış, bu seyahatinde uğradığı yerlerde halk tarafından din ve şeriat konularından anlar bir kimse olmak hasebiyle saygıyla karşılanması ve itibar görmesi, buraların yüksek şahsiyetleriyle tanışmış olması, onda İslam dünyasını tanıma merakını uyandırmış, macerasever ve araştırıcı ruhunu kamçılamış, Mısır, Suriye, Arap yarımadası, Irak, İran, Doğu Afrika, Anadolu, Kuzey Türk illeri, Orta Asya, Hindistan, Çin, Endülüs ve Sudan gibi ülkeleri içine alan ve çeyrek yüzyılı aşan gezilerine sebep olmuştur (Parmaksızoğlu, 1971: I).

İbn Batuta'nın üç gezisi vardır. Bunların toplamı yirmi dokuz yılı doldurur. Bu gezilerinin en uzunu ilki olup Mağrib ve Maşrik ülkelerinin bütününü içine alır. İbn Batuta'nın gezileri sırasında uzun süre kaldığı ülkelerden biri Hindistan, diğeri de Çin olup, bunların ilkinde iki yıl, ikinci de ise bir buçuk yıl, belde kadılığını kabul etmesi mecburiyetiyle bu kadar uzunca bir zaman kalmıştır (Parmaksızoğlu, 1971: I). Fas'tan yola çıkan İbn Batuta hac kervanıyla Tunus, Mısır ve Suriye üzerinden Hicaz'a varmıştır. Ardından Basra üzerinden İran topraklarına gidip ikinci haccı için geri dönmüş, bu sırada Kudüs'ü de ziyaret etmiş ve ardından Anadolu'nun birçok şehrini dolaşmıştır. Yolculukta yaşadığı olaylar, gördüğü çeşitli gelenekler, tanıştığı yöneticiler, beğendiği sosyal müesseseler, bahsettiği coğrafî durum ve kişi analizleri; yaşadığı çağ ve gördüğü beldelerle ilgili dikkat çekici bilgiler vermektedir. Anadolu'dan kuzey illerine giden İbn Battuta Horasan'dan geçerek Hindistan'a kadar uzun bir seyahat yapmış ve orada iki yıl kadı olarak görevlendirilmiştir. Daha sonra Hindistan hükümdarı Muhammed Tuğluk Bey'in elçisi olarak Çin'e gitmiş ve Maldiv adalarında bir süre kalmıştır (Koçyiğit 2012: 162).

İbn Batuta'nın yolculuğu sırasında yaşadıklarını veya tanıştığı kişileri kaydettiğine dair bir bilgi yoktur. Eğer kaydetmiş olsa bile yolda başına gelen soygunlar ve canını zor kurtardığı gemi kazalarından sonra bu bilgiler kaybolmuştur. Bu yüzden yirmi dokuz yıllık seyahatinden hatırladığı kadarını kaydettirmiştir. Eseri, dönemin başka kaynaklarıyla kıyaslayan araştırmacılar bu bilgilerin çok büyük bir bölümünün doğru olduğunu söylemiştir. Onun eserindeki bazı tutarsızlıkların da yanlış hatırlamadan kaynaklandığı ancak bunların çok fazla yerde bulunmadığı belirtilmiştir. Bazı kronolojik hataların yer aldığı seyahatnamede Çin ve İstanbul'la ilgili yolculuğunun bazı kısımları şüphelidir. Nitekim İbn Batuta'nın doğruluğuna inandığı, gittiği yerdeki kişilerden duyduğu veya halk arasında meşhur olan abartılı bilgiler de eserde geçmektedir (Koçyiğit 2012: 163; Parmaksızoğlu, 1971: II).

İbn Batuta'nın Anadolu Seyahati

1333 yılında Lazkiye'den bindiği bir Ceneviz gemisiyle Alaiye'ye (Alanya) gelerek Anadolu'ya ayak basan İbn Batuta, Antalya, Burdur, Isparta, Eğridir, Gölhisar, Karaağaç (Acıpayam), Denizli, Tavas ve Milas'tan sonra Konya, Karaman, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Gümüşhane, Erzincan ile Erzurum'dan bahsederken Birgi'ye geçmiş ve

Manisa Bergama, Balıkesir, Bursa, İznik, Geyve, Göynük, Mudurnu, Bolu, Gerede, Safranbolu, Kastamonu ve Sinop hakkında bilgiler vererek Kırım'a geçip böylece Anadolu'dan çıkmıştır (Şeker, 2001: 9). Dolaştığı yerlerde bölgenin idarecileri, ileri gelenleriyle tanışmış, hatta kadınlarla da konuşmuş, onların adet ve geleneklerini, yedikleri, içtikleri şeylere kadar günlük hayatta karşılaşılan ve ilgisini çeken olayları tespit etmiş olan İbn Batuta, devrin İslam dünyasını tanımamıza yardım eden eserinde aynı zamanda zamanının siyasi mücadeleleri ile sosyal ve iktisadi hayatı hakkında bilgiler vermesi yanında, birçok orijinal coğrafi bilgileri de ihtiva eden notlarını bir araya getirmiştir (Şeker, 2001: 9).

Seyahatnamenin Anadolu'yu anlatan kısmının başında şöyle demektedir: "Rum diyarı diye bilinen bu ülke, dünyanın belki en güzel memleketi! Allah Teala güzellikleri öbür ülkelere ayrı ayrı dağıtırken burada hepsini bir araya toplamış! Dünyanın en güzel insanları, en temiz kıyafetli halkı burada yaşar ve en leziz yemekler de burada pişer. Allah Teala'nın yarattığı kullar içinde en şefkatli olanlar buranın halkıdır. Bu yüzden şöyle denilir: Bolluk ve bereket Şam diyarında, sevgi ve merhamet ise Rum'da!" (İbn Battuta Tanci, 2004: 400).

İbn Batuta, Anadolu'da kendisine ilginç gelen şeyleri not etmiştir. Mesela, notları arasında Anadolu'da görüştüğü çok yaşlı olduklarından bahsettiği bir zat ile yaşları yüz otuz veya yüz altmışa ulaşmış kişileri ziyaret ettiğini belirterek, kendisine ilginç gelen bu bilgileri kaydetme gereğini duymuştur. Hatta Müslüman olmayan bir yaşlı kadının evinde geceledikleri yazdığı gibi bu kadının kendilerine zaferan satmak istediğine kadar değişik notlarla Anadolu'nun hem sosyal, kültürel ve folklorik, hem de ekonomik ve siyasi hayatı ile ilgili, Türk kültür ve medeniyet tarihine ışık tutucu birçok malzemeyi bize aktarmış bulunmaktadır (Şeker, 2001: 10; İbn Battuta Tanci, 2004: 400-444). Batuta'nın eseri, Anadolu Türklerinin fakirlere, muhtaçlara, düşkünlere, gezginlere, yolculara, misafir ve bilginlere karşı, hangi dinden olduklarına bakmaksızın, gösterdikleri ilgiyi ortaya koyması yönüyle de ayrıca önem arz etmektedir. Bunun yanında, Ahi zaviyelerini de ziyaret ederek, hatta her gittiği yerde Ahi zaviyesi arayacak kadar bu müesseselere ısınmış ve Türk Ahilik teşkilatı hakkında ilk kez gözleme dayanan bilgiler vermiştir (Şeker, 2001: 10).

Seyahatnameye Göre Anadolu'da Yaşayan Türklere ait Folklor Unsurları

İbn Batuta'nın seyahatnamesi, 14. Yüzyıl Anadolu Türklerinin folklorik unsurları hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu bilgilerin başında bayram törenlerinde uygulanan adetler gelmektedir. Denizli'de Ramazan Bayramı seyahatnamede şöyle anlatılmaktadır: "Mübarek Ramazan Bayramı'nı bu beldede karşıladık. Camiye gittiğimizde baktık ki sultan askerleriyle arz-ı endam eylemiş, Ahı yiğitlerden oluşan zanaat erbabı davul-zurna ve borularıyla, kendi mesleklerini gösteren bayraklarıyla hazırlanmışlar, tepeden tırnağa silah kuşanarak ihtişam yarışına girmişlerdi. Her sanat erbabı yanında getirdiği koyun, öküz ve ekmek yüklerini taşıyor; mezarlıkta kestikleri kurbanları ekmekle beraber fakir fukaraya dağıtıyorlardı. Bayram alayı burada kabristandan başlamaktadır. Oradan namaz kılınan yere gidilir. Namazı kıldıktan sonra sultanla beraber konağına gittik. Yemek hazırlandı. Fıkıh bilginleri, şeyhler ve ahılar için ayrı bir sofra; yoksullar, düşkünler için başka bir sofra kurulmuştu. O gün hükümdarın kapısından zengin, yoksul hiç kimse geri çevrilmedi" (İbn Battuta Tanci, 2004: 410).

Türk cenaze merasimleri hakkında da bilgiler veren seyyah, Sinop'ta karşılaştığı bir cenaze merasiminde elbiseyi ters giyme, yas tutma gibi birtakım adetleri şöyle anlatmaktadır: "Şehre gelişimizin dördüncü günü İbrahim Bek'in annesi vefat etti. Onun cenaze törenine ben de katıldım. İbrahim Bek cenazeyi başı açık ve yayan takip ediyordu, öteki kumandanlar ve kapıkulları ise hem başlarını açmışlar hem de kaftanlarını ters giymişlerdi. Yargıç ve hatipler ile hocalar ise elbiselerini ters giymişler fakat başlarını açmamışlardı. Sarık yerine siyah yünden yapılmış bir bez dolamışlardı kafalarına. Bu yörede yas kırk gün sürüyor; her gün sofralar kuruluyor, ziyafetler veriliyor! Bu defa da öyle yapılmıştır" (İbn Battuta Tanci, 2004: 444).

Seyahatnamede yer yer halkın meşgul olduğu işlerden bahsedildiği görülür. Hemen hemen her şehir ve yerleşim merkezinden bahsedilirken dükkânlardan ve çarşılarından söz edilmektedir. Böyle olunca çarşıların varlığı bize halkın bir bölümünün ticaretle uğraştığını göstermektedir. Bu arada bazı sanayi kollarının da varlığına dair notlara rastlamak mümkün olmaktadır. Mesela, Denizli'de pamuktan altın işlemeli kumaş imal olunmaktadır. Erzincan'da da kumaşlar dokunduğunu ve bakır madeni işlenerek çeşitli kaplar yapıldığını da öğrenmekteyiz. Birgi'de de çadır ve kaliçe dokumaları yapıldığını görmekteyiz. Bunlardan başka halkın bir bölümünün de zirai faaliyette bulunduğu görülmektedir. Akdeniz, İç Anadolu ve Batı Anadolu bölgelerinde ziyaret ettiği şehirlerde bol miktarda

çeşitli meyvelerin bulunduğundan söz eden İbn Batuta, bu bilgilerle bize halkın meyve ve sebze yetiştiriciliği ile de uğraştığını göstermektedir (Şeker, 2001: 35).

Temizlik kültürüyle ilgili önemli bilgiler veren seyahatnamede hamamlardan söz edilmektedir. Özellikle Ahi zaviyelerine gelen misafirleri hamama götürme âdeti, yoldan gelmiş bir yolcunun dinlendirilmesi bakımından üzerinde durması gereken önemli bir davranış olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, hamamdan sonra gülsuyu serpme âdetinden söz edilmektedir (Şeker, 2001: 20).

Komşuluk ve misafirperverliğin Türkler arasında yaygın olarak yaşadığını bildiren Batuta, konuyla ilgili şöyle yazmıştır: "Anadolu'ya geldiğimizde hangi zaviyeye gidersek gidelim büyük alaka gördük. Komşularımız, kadın ya da erkek bize ikramda bulunmaktan geri durmuyorlardı. Burada kadınlar yüzlerini örtmezler. Yola çıkacağımız zaman akraba ya da ev halkındanmışçasına bizimle vedalaşırlar; üzüntülerini gözyaşı dökerek belli ederlerdi. Buranın adeti gereğince ekmek haftada bir gün pişirilir, öteki günlere yetecek kadar! Ekmek günü, erkekler sıcak ekmekler ve nefis yemeklerle çevremizi doldurur, şöyle derlerdi: Bunları size kadınlar gönderdi, sizden hayır dua bekliyorlar!" (İbn Battuta Tanci, 2004: 401-402). Yine seyahatnamenin başka bir yerinde, kendilerini götüren ev sahibinin kendilerini yaz mevsimi olduğundan evin damına oturttuğunu, çeşitli meyveler ikram edip hayvanlarına da yem verdiğini ifade etmektedir. Geceyi adı geçen evde geçiren seyyah ve arkadaşları bize Anadolu'da her evin bir misafirhane olduğunu gösteren bir örnek vermektedir. Ayrıca misafirliğin en az üç gün olduğuna dair Erzurum'da başından geçen bir olayı nakletmiştir (Şeker, 2001: 48).

Ahilik teşkilatı ve kültürüyle ilgili bilgiler nakleden İbn Batuta, onları şöyle tanıtmaktadır: "Ahi onlara göre, sanatının ve zanaatının erbabını toplayan ve işi olmayan genç bekârları da bir araya getiren adamdır. Onlar, Ahi'yi başlarına geçirirler. Fütüvvet denen şey de budur. Önder olan adam, bir tekke yaptırarak halı, kilim, kandil gibi gerekli eşyayla donatır orayı. Onun arkadaşları geçimlerini sağlayacak kazancı elde etmek için gün içinde çalışırlar. Kazandıkları parayı ikindiden sonra topluca getirip başkana verirler. Bu parayla tekkenin ihtiyaçları karşılanır, beraber yaşama için gerekli yiyecek ve meyveler satın alınır. Mesela o esnada beldeye bir yolcu gelmişse hemen tekkede misafir ederler onu. Alınan yiyeceklerden ikram ederler. Bu iş yolcunun ayrılışına kadar sürer. Bir yabancı ve misafir olmasa bile yemek zamanında yine hepsi bir araya gelip beraber yerler, türkü

söylerler, raks ederler. Ertesi sabah işlerine giderek ikindiden sonra elde ettikleri kazançlarla önderin yanına dönerler. Onlara fityan (yiğitler) deniliyor" (İbn Battuta Tanci, 2004: 404).

İbn Batuta'nın selamlaşma göreneğiyle ilgili aktardığı şu olay dikkat çekicidir: Atımdan indim; o da bineğinden indi. Selam verdim. Selamımı alıp beni kucakladı. Bu ülkede hükümdarların şöyle bir âdeti var: Uzaktan gelen biri onunla karşılaştığında beriki bineğinden iniyorsa o da iniyor! Gelen yolcunun gösterdiği saygı, bu sultanların da saygılı davranmalarını gerektirecek bir memnuniyete kapı aralar! Selamın at üzerinde verilmesi iyi karşılanmaz" (İbn Battuta Tanci, 2004: 414).

Tavşan etiyle ilgili bir inanç hakkında İbn Batuta, başından geçen bir olayı şöyle nakletmiştir: "…benzerlikten ötürü bizi Şiilikle itham ettiler; art arda sorular sordular! Onlara Maliki olduğumuzu anlatmaya çalıştıksa da inandıramadık, yüreklerinde kuşku devam etti. Nihayet belde naibi, hizmetçileriyle bir tavşan gönderdi bize. Bizim ne yapacağımızı izlemesini tembih etmiş adamcağıza! Tavşanı kestirdim, pişirdim, hep beraber afiyetle yedik! Hizmetçi bu duruma şahit olunca efendisine gidip durumu anlatıyor. İşte o zaman hakkımızda uyanan kuşku yok oldu; ardından gelsin ziyafetler! Hemen ağırlamaya başladılar bizi! Zira Rafiziler tavşan eti yememektedirler" (İbn Battuta Tanci, 2004: 444).

Bunların dışında İbn Batuta'nın seyahatnamesinde ısınma ve aydınlatma, yaylak ve kışlaklar, mutfak kültürü, mimari, ikram ve hediye takdimi, meclis görenekleri gibi konularda da bilgiler yer almaktadır.

Sonuç

İbn Batuta'nın yaşadığı dönem, Moğol istilasının etkilerinin henüz ortadan kalkmadığı, Anadolu'da beylikler devrinin hüküm sürdüğü bir dönemdir. İbn Batuta, 14. yüzyılda Anadolu'da gezerken şehirlerle ilgili coğrafi bilgilerin yanında şehirlerin fiziki yapısı, halkın dini ahlaki özellikleri, geçim kaynakları, yaşam tarzları hakkında da bilgiler vermiştir. Folklor açısından değerlendirildiğinde bir kaynak eser olan seyahatnamede Anadolu Türklerinin gündelik yaşamları, sosyo-kültürel özellikleri, dini hayatları hakkında önemli hususlara değinen İbn Batuta, zaman zaman tüm bunları diğer İslam ülkeleriyle de karşılaştırmıştır. Seyahatnamede gelenekler, görenekler, töreler ve halk hayatı

bizzat gözlem yoluyla aktarılmıştır. Eser, bu yönüyle kültür tarihimiz açısından önemli bir ansiklopedi özelliği taşımaktadır.

Kaynaklar

İbn Battuta Tanci. (2004). *İbn Battuta Seyahatnamesi*, C 1. (Çev.: A. Sait Aykut). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Koçyiğit, Ömer. (2012). "İbn Battuta Seyahatnamesi". *Rıhle, 14*: 161-168.

Parmaksızoğlu, İsmet. (1971). *İbn Battuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Şeker, Mehmet. (2001). *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyo-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.